

13. Брагинский М. И. Договорное право. Общие положения / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 1998. – 681 с.
14. Чубоха Н. Ф. Форми трудового права України: сутність, класифікація, тенденції розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Надія Федорівна Чубоха. – К., 2003. – 193 с.
15. Морозова Л. А. Договор в публичном праве: юридическая природа, особенности, классификация / Л. А. Морозова // Государство и право. – 2009. – № 1. – С. 15–22.
16. Морозов Н. Л. Договорные отношения в публично-правовой сфере / Н. Л. Морозов // Государство и право. – 2005. – № 7. – С. 75–81.
17. Кресін О. В. Конституція об'єднаної Європи / О. В. Кресін ; за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2005. – 116 с.
18. Верланів С. Стандарти економічних та соціальних прав людини у Європейському Союзі та Раді Європи: взаємозв'язок і співвідношення / С. Верланов // Право України. – 2008. – № 5. – С. 137–141.
19. Пиччотто С. Многоуровневое международное управление: на пути к созданию глобальной конституции? / Сол Пиччотто // Сравнительное конституционное обозрение. – 2009. – № 4. – С. 5–25.

Надійшла до редколегії 01.07.2011

ДРОНИВ Б. М. ВЗАИМОВЛИЯНИЕ ИСТОЧНИКОВ ЧАСТНОГО И ПУБЛИЧНОГО ПРАВА

Исследованы нормативно-правовой акт и договор как основные источники частного и публичного права; проанализированы закономерности их взаимного влияния.

DRONIV B. INTERACTION OF SOURCES OF PRIVATE AND PUBLIC LAW

The legal act and contract as the main sources of private and public law are researched; the mechanism of their mutual influence is analyzed.

УДК 342.5

Д. Е. АБЛЯЗОВ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ВЛАДА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПОДІЛУ

Розглянуто класичну теорію поділу влади та сучасні підходи до її оновлення. Обґрунтовано недоцільність виділення поряд із традиційними гілками влади контрольно-наглядової.

Дослідженню проблем державної влади та її поділу присвячена увага не одного покоління вчених, серед яких загальноновизнані філософи та просвітники – Аристотель, Платон, Цицерон, І. Кант, Д. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Р. Філмер, Д. Юм. Сьогодні дослідженнями у цій сфері займаються такі відомі українські та російські вчені, як: М. Антонович, О. Бандурка, А. Колодій, О. Лукашева, С. Максимов, О. Марцеляк, О. Мурашин, В. Нерсисянц, П. Рабінович, Е. Соловійов, В. Тацій, Ю. Шемшученко, О. Ярмиш тощо. Проте і сьогодні залишаються не вирішеними проблеми щодо оптимальності поділу державної влади. Виходячи з цього **метою** даної статті є визначення власного ставлення до проблеми поділу влад в Україні.

Конституція проголосила Україну демократичною, правовою державою, а також закріпила пріоритетність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки. Це

засвідчило визнання Україною європейського підходу до співвідношення держави та права.

Як відомо, одним із фундаментальних принципів демократичної, правової держави є принцип поділу влади. В Конституції України його закріплено у ст. 6, де чітко вказується, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Історично ідея розподілу владних функцій між гілками влади розвивалася паралельно з ідеєю правової держави. Так, зародки ідеї поділу влади у державі можна побачити у творах античних філософів. Так, Платон вказує на необхідність розподілу державних повноважень між окремими органами (посадовими особами), пропонуючи виокремлювати такі специфічні функції, як управління, законодавство, суддівство та військову справу. Виконання кожної з цих функцій, на думку Платона, відповідає

певній чесності, а тому всі вони мають бути розподілені відповідно до природних здібностей тих, хто займатиметься цією діяльністю. Коли всі починають робити все: видавати закони, управляти, судити – тоді отримує свій ґрунт тиранія, вказує філософ [1, с. 350–352]. Аристотель у праці «Політика» також торкався проблеми поділу влади. На думку філософа, за найкращого державного устрою, який він позначає терміном «політія», всі базові державні функції повинні виконуватись різними органами. Такими базовими функціями Аристотель вважає законодавчі, управлінські та судові функції [2, с. 514–515].

Теорію поділу влади у її класичному розумінні доволі ґрунтовно розробив французький дослідник Ш. Монтеск'є. Так, досліджуючи співвідношення закону і свободи, вчений указував, що політична свобода має місце лише там, де виключена можливість зловживання владою, для чого необхідно досягти в державі поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Ці влади можуть комбінуватись у різний спосіб, але тільки один із них дозволяє реалізувати політичну свободу повною мірою. Цим єдиним способом є розподіл трьох перелічених влад між різними органами таким чином, аби всі вони були самостійними один щодо одного і не могли привласнити собі будь-які «додаткові» повноваження [3, с. 289].

Найбільш повне і послідовне відображення даний принцип знайшов спочатку в конституціях штатів (Вірджинії – у 1776 р., Массачусетса – у 1780 р. тощо), а потім і у федеральній Конституції США в 1787 р. Поділ влади являє собою набагато об'ємніше явище, ніж просто забезпечення поділу державних органів. Він повинен супроводжуватися системою стримань і протизваг. Дж. Медісон – головний «архітектор» Конституції США – говорив, що доти, поки органи державної влади не будуть пов'язані до такого ступеня, щоб надати кожному з органів конституційний контроль над іншими, максимально необхідний рівень поділу як сутність вільного уряду ніколи на практиці не зможе бути організований належним чином [4, с. 204].

Слід відзначити, що сьогодні у науковій літературі піддається сумніву теорія поділу влад на три гілки – законодавчу, виконавчу і судову [5, с. 8–9; 6, с. 48; 7, с. 14]. Так, з точки зору А. Керимова, багато положень, у тому числі і деякі основні постулати класичної теорії поділу влади, яка бере свій початок ще в Ш. Монтеск'є, практично застаріли, не цілком відповідають реаліям сучасного політичного

життя і тому потребують корегування та оновлення [5, с. 8–9].

Як правило, поряд із законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади виділяють четверту – контрольно-наглядову владу [6, с. 48; 7, с. 14; 8, с. 15; 9, с. 56–58]. Так, на думку В. Костецького, до контрольно-наглядової гілки державної влади слід віднести прокуратуру, Рахункову палату, Національну раду з питань телебачення і радіомовлення та Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі [6, с. 48]. О. Ярмиш, обґрунтовуючи існування контрольно-наглядової влади закордонним досвідом та нормами Конституції України, відносить до неї прокуратуру, Конституційний Суд України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Рахункову палату, Національну раду з питань телебачення і радіомовлення [7, с. 14]. О. Марцеляк до неї відносить три державні інституції: прокуратуру, Конституційний суд та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Учений обґрунтовує це спільними рисами зазначених інституцій: дані інститути не встановлюють загальних правил поведінки, як це робить законодавча влада, не розглядають і не приймають кінцевих рішень з конкретних кримінальних, цивільних, трудових, адміністративних справ, що є сферою діяльності судової гілки влади, не займаються вирішенням проблем державного управління, що притаманне виконавчій владі, статуси Конституційного Суду України, прокуратури України регулюються окремими розділами Конституції України [8, с. 15]. М. Косюта, відносячи до контрольно-наглядової гілки влади Конституційний Суд, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та прокуратуру, обґрунтовує таке об'єднання спільністю мети і завдань усіх цих органів. Такою метою є забезпечення верховенства Конституції України в нормотворчій і правозастосувальній діяльності, а завданням – практична діяльність, спрямована на досягнення цієї мети [9, с. 56–58].

Ми не можемо погодитися з окремими з вищезазначених положень. Так, відповідно до ст. 101 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина. А отже, дана інституція входить до законодавчої гілки влади. Те ж саме стосується і Рахункової палати. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Рахункову палату» Рахункова

палата є постійно діючим органом контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй.

Конституційний Суд України, з нашої точки зору, є складовою судовою системою України. Так, відповідно до ст. 124 Конституції України судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Стаття 3 Закону України «Про судоустрій і статус судів» закріплює, що судову систему України утворюють суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції. Як справедливо відзначає М. Козюбра, як суди загальної юрисдикції, так і конституційний суд є перш за все судами, тобто вони мають однакову організаційну форму, по-друге, вони мають спільне завдання і призначення, зміст якого полягає у вирішенні спорів про право, по-третє, для них характерна спільність процесуальної форми, якою є процес судочинства і чітке дотримання судової процедури, по-четверте, і для тих і для інших судів є спільними основні принципи їх діяльності, по-п'яте, щодо всіх суддів (безвідносно до того, є вони суддями загальних судів чи суддями конституційного суду) існують однакові гарантії незалежності і недоторканності [10, с. 22–23].

Стосовно прокуратури, то норми, що регулюють її діяльність, містяться в окремому розділі Основного Закону (розділ VII із назвою «Прокуратура»). Спеціальний закон – Закон України «Про прокуратуру» – не дає чіткого розуміння місця прокуратури в системі поділу влад. На прокуратуру покладається доволі широкий перелік наглядових функцій за законністю у державі разом з тим прокуратура виконує і не наглядові функції. Це підтримання державного обвинувачення в суді та представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. З огляду на останнє не можна говорити про прокуратуру як про виключно наглядовий орган.

У юридичній літературі була висловлена позиція про необхідність виділення прокурорської влади в самостійну галузь, нарівні з законодавчою, виконавчою і судовою. Як відзначає М. Мельников, прокурорська влада є видом державної влади, здійснюваної у формах прокурорського нагляду за дотриманням Конституції РФ і виконанням діючих на території держави законів, а також кримінального переслідування. Формою вираження цієї влади є система органів прокуратури з підпорядкованістю органів нижчого підпорядкування вищестоящим [11, с. 20]. На думку В. Шевченко, між галузями влади існує система взаємних стримань і протизваг. Прокурорська влада взаємодіє з

іншими галузями влади. При цьому різні галузі влади в системі взаємодії мають право контролю над діяльністю один одного, що є необхідною умовою стримань і протизваг [12, с. 70].

Іншої точки зору дотримуються В. Долежан та А. Козлов, які зазначають, що прокуратуру слід відносити до законодавчої гілки державної влади, вважаючи, що функції нагляду за виконанням законів повинні належати самим законодавчим органам. Отже, прокуратура, виконуючи дані функції, повинна здійснювати свою діяльність від їх імені і за їхнім дорученням [13, с. 44; 14, с. 17–18].

На думку А. Ванькаєва, прокуратура найбільш близька до виконавчої гілки влади [15, с. 33]. А. Малий вказує, що усі органи, які не входять до суб'єктів, що здійснюють законодавчу і судову діяльність, слід відносити до органів, покликаних виконувати закони. Це стосується і прокуратури [16, с. 98–99].

О. Толочко відзначає, що, враховуючи особливості правової системи та правових реалій України, прокуратура в Україні має стати незалежним державним органом у системі судової влади, на який у межах його компетенції покладалися б завдання із захисту прав людини та громадянина, законних інтересів суспільства і держави [17, с. 20–21].

Виходячи з сучасного законодавства, слід відзначити, що сучасна прокуратура України є самостійним органом державної влади. Передусім прокуратура України структурно не входить до жодної гілки влади. Вона не приймає закони, не вчиняє правосуддя і покликана здійснювати нагляд за виконанням законів органами виконавчої влади. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» прокурорський нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими Радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями, незалежно від форм власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Стаття 6 Закону України «Про прокуратуру» закріплює, що органи прокуратури України становлять єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор України,

з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим та здійснюють свої повноваження на підставі додержання Конституції України та чинних на території республіки законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів.

До системи органів прокуратури входять: Генеральна прокуратура України, прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя (на правах обласних), міські, районні, міжрайонні, інші прирівняні до них прокуратури, а також військові прокуратури. До органів військових прокуратур належать військові прокуратури регіонів і військова про-

куратура Військово-Морських Сил України (на правах обласних), військові прокуратури гарнізонів (на правах міських). Штатна чисельність органів прокуратури України в межах фонду заробітної плати затверджується Генеральним прокурором України.

Взагалі ж, на наш погляд, недоцільно виділяти в Україні контрольно-наглядову гілку влади, передусім через те, що усі із закріплених Конституцією України гілок влади наділені контрольними повноваженнями. Крім цього, зосередження контрольних повноважень не сприятиме формуванню правової держави та громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Платон. Государство / Платон // Собрание сочинений : в 4 т. Т. 3. – М. : Мысль, 1994. – 656 с.
2. Аристотель. Политика / Аристотель // Сочинения : в 4 т. Т. 4. – М. : Мысль, 1983. – 830 с.
3. Монтескье Ш. О духе законов / Ш. Монтескье // Избранные произведения. – М. : Политиздат, 1955. – 799 с.
4. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 520 с.
5. Каримов А. Д. Проблемы конституционной реформы и государственного строительства в России / А. Д. Каримов. – М. : РАГС, 2000. – 51 с.
6. Костицький В. Щодо питання про розподіл влади та місце прокуратури у системі влади. Проблеми ренесансу в теорії права / В. Костицький // Вісник прокуратури. – 2009. – № 11. – С. 42–48.
7. Ярмиш О. Н. Місце та роль прокуратури в системі державної влади / О. Н. Ярмиш // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 14–19.
8. Марцеляк О. В. Контрольно-наглядові органи в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / О. В. Марцеляк. – Х., 1997. – 22 с.
9. Косюта М. В. Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / М. В. Косюта. – Х., 2002. – 467 с.
10. Козюбра М. Попередній конституційний контроль і захист прав людини / М. Козюбра // Вісник Конституційного Суду України. – 2001. – № 2. – С. 54–59.
11. Мельников Н. В. Прокурорская власть / Н. В. Мельников // Государство и право. – 2002. – № 2. – С. 14–20.
12. Шевченко В. Ю. Место прокуратуры в системе разделения властей / В. Ю. Шевченко // «Черные дыры» в Российском законодательстве. – 2008. – № 1. – С. 70–71.
13. Долежан В. В. Проблемы компетенции прокуратуры : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09. «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / В. В. Долежан. – М., 1991. – 45 с.
14. Козлов А. Ф. Прокурорский надзор в российской федерации: Общая часть : учеб. пособие / А. Ф. Козлов. – Екатеринбург : Изд-во УрГЮА, 1999. – 140 с.
15. Ванькаев А. Н. Место и роль прокуратуры в системе разделения властей Российской Федерации / А. Н. Ванькаев // Российский следователь. – 2008. – № 10. – С. 32–34.
16. Малый А. Ф. Государственная власть как правовая категория / А. Ф. Малый // Государство и право. – 2001. – № 3. – С. 98–99.
17. Толочко О. Прокуратура як незалежний організм у системі судової влади / О. Толочко // Вісник академії прокуратури України. – 2006. – № 3. – С. 20–23.

Надійшла до редколегії 22.08.2011

АБЛАЗОВ Д. Э. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ВЛАСТЬ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ РАЗДЕЛЕНИЯ

Рассмотрена классическая теория разделения властей и современные подходы к ее обновлению. обоснована нецелесообразность выделения наряду с традиционными ветвями власти контрольно-надзорной.

ABLIAZOV D. STATE POWER IN UKRAINE: PROBLEMS OF SEPARATION

The classical theory of separation of power and modern approaches to its renewal are considered. The unreasonableness of separation along with the traditional branches of government control and supervision branch is grounded.